

Adalékok a vidékfejlesztés gyakorlatának értelmezéséhez a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum vállalati kapcsolatainak tükrében az Észak-alföldi Régióban

Mohácsi Márta

Kölcsy Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen
mmohacsi@freemail.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Az Európai Unió a liszaboni stratégiában megfogalmazottak szellemében elsődleges célnak az innovációs fejlesztéseket, valamint a versenyképességet tűzte ki célul. A cél elérésének egyik lehetséges módja a tudomány és a gyakorlat kapcsolatának erősítése, a tudományos eredmények alkalmazása. Nincs ez másképp a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centruma esetében sem, hiszen az intézmény szorosabb és lazább együttműködése biztosítja azt a tudományos struktúrát, amely ma már fontos előfeltétele a magyar agrárinnovációnak, elsősorban pedig az észak-alföldi régióban zajló vidékfejlesztési folyamatoknak. A jórészt empirikus vizsgálatok eredményein alapuló tanulmány a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrummal kapcsolatos szerepkörök vidékfejlesztő hatásainak elemzésére vállalkozik.

Kulcsszavak: vidékfejlesztés, Észak-alföldi régió, Debreceni Egyetem, vállalati kapcsolatok

SUMMARY

In the spirit of the Lisbon strategy, the European Union has set out the primary aims of innovation development and competitiveness. A potential method to reach these aims is to enhance the relation between science and practice and to apply scientific results. This is the case at the Agricultural Centre of the University of Debrecen as well, since the tighter and looser co-operations of the institution provide a scientific structure, which is now a significant prerequisite for Hungarian agro-innovation, primarily for rural development processes in the North Great Plain Region. The present study, based mostly on empirical findings, strives to analyze the field of activities in relation to rural development performed by the Agricultural Centre, University of Debrecen.

Keywords: rural development, North-Great Plain Region, University of Debrecen, Corporate relations

1. A VIDÉKFEJLESZTÉSRŐL ÁLTALÁBAN

A vidéki térség maga is egy rendkívül bonyolult, sokoldalú, multifunkcionális erőforrásrendszer, amelynél az egységes erőforrás-alkalmazásokról ugyan külön-külön is beszélhetünk (természeti erőforrások, föld, táj, emberi erőforrások, kulturális értékek, stb.), de ezek szétválasztása súlyos sérülések, gyakran eredeti identitásuk lebomlása nélkül nem lehetséges. Ebből az is következik, hogy az ezen integrált erőforrásrendszerre épülő mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenységek, valamint a nem gazdasági

tevékenységek (kulturális és egyéb közösségi tevékenységek, életmód, stb.) között is nagyfokú integráltság jellemző. Ez az, ami alapvetően megkülönbözteti a vidéki térséget a városi (urbánus) térségtől. Ez a vidéki erőforrásrendszerre épülő gazdasági rendszer a vidékgazdaság (Szakál, 1999).

A vidék fogalmának meghatározását több probléma is nehezíti: a rurál szó fordítása „vidék”, míg a szó igazi értelme „falusi”, sok dokumentumban a vidéket úgy fogalmazzák meg, mintha az azonos lenne az ország Budapesten kívüli részével (többek között a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény), nem régen a „vidék” fogalom még pejoratív értelmű volt, de ma már az EU-hoz való felzárkózást, a haladást jelenti. A „vidék” szó olyan fogalom lett, amelyről sokat írunk és beszélünk, de igazából keveset tudunk (Kovács, 2000).

Az OECD alapvetően két szinten igyekszik elkülöníteni a vidéki területeket. A helyi szinten – ez az uniós beosztás szerint a NUTS 5-ös települési szintnek felel meg – azon területek, közösségek tekinthetők vidéknek, ahol a népsűrűség kisebb, mint 150 fő/km². A következő – uniós beosztás szerint NUTS 3-as szint – azt vizsgálja, hány százaléka él a lakosságnak vidéki közösségekben. Ennek megfelelően három típus különíthető el:

- alapvetően rurális térségek: a népesség több mint 50%-a él vidéki közösségekben;
- jellemzően rurális térségek: a népesség 15-50%-a él vidéki közösségekben;
- alapvetően városi térségek: a népesség kevesebb mint 15%-a él vidéki közösségekben (Kovács, 2003).

A vidék funkciói a Vidéki Térségek Európa Kartája (1996) ajánlásai alapján a következők:

- Gazdasági funkció: Magába foglalja a mező- és erdőgazdálkodást, a halászatot, a megújuló természeti erőforrások fenntartható hasznosítását, az ehhez kapcsolódó feldolgozást, szolgáltatást, kereskedelmet és a foglalkoztatás elősegítését, a tevékenységek diverzifikálását, a mezőgazdaságon kívüli tevékenységet, a vidéki térségekben működő termelő- és szolgáltató szervezetek működését, a falusi turizmus – üdülés – rekreáció alapjait.
- Ökológiai funkció: Elsősorban az egészséges élet természeti alapjainak védelmét (föld, víz, levegő), a tájak sokszínűségének, a tájjellegének a megőrzését, a biodiverzitás, az erdők és más élőhelyek megővését, az ökológiai rendszerek védelmét jelenti.

– Társadalmi (közösségi) és kulturális funkció: Az évszázadok során a vidéki életformához szorosan kapcsolódó közösségi és kulturális értékek megtartásában, újraélesztésében és átörökítésében, a falusi közösségekben megtestesülő értékek megőrzésében nyilvánul meg.

A vidék funkcióinak meghatározásakor megjelenik a komplexitás fogalma, hiszen mindegyik funkció csak a másik kettővel való kölcsönhatás révén létezhet.

Az Európai Unióban a vidék fogalmának nincs közösségi szintű szabályozása. A vidéki területek meghatározását és létrehozását általában minden ország saját társadalmi, gazdasági kritériumaira alapozva végzi el. Ilyenek pl. a népsűrűség, ágazati foglalkoztatottság, népesség nagysága, települések típusai, stb. A leggyakrabban használt kritérium az EU-ban a népsűrűségi mutató.

A rurális térségek jövőjét befolyásoló tényezők sorában kitüntetett jelentősége van az Európai Unió (2006) közös agrárpolitikájának. Az agrártermelés támogatására ma a közösségi költségvetés közel 50%-át fordítják, 2006-ban ennek aránya 44% alá került. Várható tehát, hogy az agrárreform érzékelhető hatással lesz a rurális területek fejlődésére, a gazdasági szerkezet diverzifikálódásával és a lassú elnéptelenedés folytatódásával kell számolni. A rurális területek fejlesztésében több versenylőnyt is érdemes alaposan figyelembe venni. Ezek lehetőséget teremthetnek a gazdasági szerkezet diverzifikálására, bizonyos tevékenység telepítéséhez kedvező feltételeket jelenthetnek (Horváth, 1998).

A magyarországi vidékfejlesztési tevékenység során célszerű az Európai Unió vidékfejlesztési politikáját oly módon elemezni és értékelni, amely elősegíti a hazai gyakorlati megvalósítást (Fehér, 1997, 1998).

2. A DEBRECENI AGRÁRFELSŐOKTATÁS REGIONÁLIS SZEREPKÖRÉRŐL

A vidékfejlesztés és mezőgazdaság kérdéseinek egyre nagyobb az aktualitása az Észak-alföldi régióban, hiszen itt a mezőgazdaságnak ma is kiemelkedően fontos szerepe van. Ezekben a folyamatokban a debreceni agrár-felsőoktatás és a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centruma kiemelt szereppel bír.

Az idén 140 éves a debreceni agrárfelsőoktatás. Az elmúlt közel másfél évszázad alatt az Agrártudományi Centrum (továbbiakban ATC) az agrárfelsőoktatás, kutatás, szaktanácsadás központja és koordinátora lett a Tiszántúlon. Az intézmény a mezőgazdasági oktatás, kutatás és termelés, továbbá a szaktanácsadás, szolgáltatás, kereskedelem, valamint a szakigazgatás és pénzügyi intézetek számára képez innovatív szakembereket (Szász et al., 2003). A centrum karai és intézetei egységesen szolgálják az agrárfelsőoktatás, kutatás és szaktanácsadás célkitűzéseit, a mezőgazdaság, a környezet és a vidék

fejlesztését a Tiszántúl térségében, különös tekintettel az Észak-alföldi régióra.

A Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrumának két egyetemi kara (Mezőgazdaságtudományi, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési) és három kutatóintézete (Debrecen, Karcag, Nyíregyháza) van. Az Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar fiatal karnak mondható, hiszen alig tíz éves. Már a kezdeteknél, 2002-ben közel 40 millió forintot nyert kutatás-fejlesztésre. Mára már a centrumnak éves szinten a pályázati forrásból 350-400 millió forint áll rendelkezésre a kutatások, a tudományos munka támogatására.

A Debreceni Egyetem Agrártudományi Centruma az alapfeladatok magasabb színvonalú ellátása, küldetésének teljesítése érdekében széleskörű, nyitott és kölcsönös tudományos előnyökön alapuló kapcsolatrendszerrel tart fenn az oktatás és a kutatás valamennyi területén nemzetközi és hazai nagy cégekkel, agrárvállalatokkal.

A régióban és a megyében működő agrárvállalatok és kutatóintézetek közötti együttműködésnek vannak hagyományai. Elsősorban az Agrártudományi Centrum és előd intézményei építettek ki szoros kapcsolatokat az elmúlt években. Ezek a kapcsolatok nem a klasszikus értelemben vett innovációs kapcsolatok voltak, hiszen főleg a Centrum játszott meghatározó szerepet ezek kialakításában. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogyha egy kutatóműhely vagy a Centrum elnyert egy pályázatot, akkor a vállalatok között elkezdett partnereket keresni annak megvalósításához. Az utóbbi években kialakult a cégeknek egy olyan csoportja, amelyek újra és újra részt vesznek az együttműködésben. Ebben az esetben spin-off és start-up vállalkozásokról van szó, amelyek létrehozásában fontos szerepet játszottak az Agrártudományi Centrum karai, tanszékei.

Azok a vállalatok, amelyek eddig nem vettek részt ilyen fajta együttműködésben az elmúlt években, a „Baross Gábor” és az „Innocsekk” programok kínáltak jó lehetőségeknek az innováció terén. A programok elsődleges célja, hogy bekapcsolódhassanak az innovációs láncba, ami magában foglalja a szorosabb együttműködést az Agrártudományi Centrum és a kutatóintézetek között.

Azt mondhatjuk, hogy többnyire a nagyobb vállalatok tartják fontosnak, hogy szoros kapcsolatot építsenek ki a kutatóhelyekkel. Ezek a vállalkozások több éves együttműködésben gondolkoznak. Ilyen évek óta létező együttműködés alakult ki több kutatási témában, például az Agrárgazdaság Kft. és a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centruma között.

3. A DEBRECENI EGYETEM AGRÁRTUDOMÁNYI CENTRUM VÁLLALATI KAPCSOLATAI EMPÍRIKUS VIZSGÁLATOK TÜKRÉBEN

Primer kutatási módszerrel a régió legnagyobb agrár-felsőoktatási intézményének, a Debreceni

Egyetem Agrártudományi Centrumának vállalati kapcsolatait vizsgáltam. Kérdőíves felmérés segítségével kerestem a választ arra, hogy az egyetemen megszerzett tudás és az agrárvállalatoknál végzett gyakorlati munka hogyan hat a régió vidékfejlesztésére.

A kérdőíves felméréssel egyidőben esettanulmányokat készítettem a régió legnagyobb agrárvállalkozásainak vezetőivel, szakembereivel, melyet prominenciavizsgálat keretében dolgoztam fel.

A Debreceni Egyetem Agrártudományi Centruma

mintegy háromszáz hazai és külföldi vállalattal, vállalkozással áll kapcsolatban, ami mindkét fél számára eredményes lehet. Jó az egyetemnek, mert tudását agrárvállalkozásoknál kamatoztathatja, és jó a cégeknek, hiszen új technológiákat, szakismereteket kaphatnak, amely által innovatívabbak, versenyképesebbek lehetnek. Az Észak-alföldi régióban tíz olyan nagyvállalat vezetővel készítettem mélyinterjút, akik kutatásfejlesztés céljából hosszútávon szoros kapcsolatban állnak az Agrártudományi Centrummal. Ebből most ötöt ismertetek (1. táblázat).

1. táblázat

A vállalatok fő jellemzői

Cég neve(1)	Megye(2)	Tevékenységi kör(3)	Mióta van kapcsolata az ATC-vel(4)	Milyen jellegű az együttműködés(5)	A cég innovációja(6)
Agrárgazdaság Kft.	Hajdú-Bihar	Mezőgazdasági termelés, kereskedelem(7)	1998	kihelyezett tanszék(8)	hibrid kukorica(9)
Gran-Export Kft.	Hajdú-Bihar	Vetőmag, növényvédőszer kereskedelem, termeltetés, napraforgó(10)	1993	fajtakísérletek, marketing-vizsgálat(11)	dinnye, tök beoltás(12)
Kasz-Coop Kft.	Hajdú-Bihar	Almatermesztés, sertésenyésztés(13)	1995	bemutató és mintagazdaság(14)	derecske alma(15)
Mezőgazdasági és Szakigazgatási Hivatal(16)	Hajdú-Bihar	Államigazgatási szerv(17)	1998	kihelyezett tanszék(8)	ingyenes csoportos szaktanácsadás(18)
Bátortrade Kft.	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Környezetvédelem energiaipar(19)	2000	EU-s pályázatok, projektek(20)	biogáz előállítás(21)

Forrás: Prominencia vizsgálat alapján saját szerkesztés(22)

Table 1: Main features of corporations

The name of the company(1), County(2), Sphere of activity(3), How long have you been in connection with the Centre of Agricultural Sciences?(4), What type is this cooperation?(5), The innovation of the company(6), Agricultural production, trade(7), Affiliated department(8), Hybrid maize(9), Trade of sowing seed and plant protection products, production, sunflower(10), Growing trials with marketing studies(11), Melon-pumpkin inoculation(12), Apple production, pig breeding(13), Exhibition and model farm(14), Derecske apple(15), Office of Agricultural and Local Administration(16), Administrative body(17), Free collective technical advice(18), Environmental protection, energy industry(19), EU tenders, projects(20), Bio-gas production(21), Author's own compilation based on prominence analysis(22)

A kérdőíves vizsgálati minta kialakítása során fő szempont volt az, hogy elsősorban a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrumában végzett hallgatók elhelyezkedési esélyeiben segítséget nyújtó agrárvállalkozásokat vonjuk be a kutatásba. Az Észak-alföldi régió három megyéjére – Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun Szolnok – terjedt ki a vizsgálat. A kérdőíveket a régióban olyan kis-, közepes-, és nagy agrárvállalkozások tulajdonosai, vezetői, szakemberei kapták meg, akiknek már volt és van kapcsolata az egyetemmel. A 2007. október – 2008. január között sorra került felmérésben 248 db kérdőívet küldtem ki, amelyből 176 értékelhető érkezett vissza (2. táblázat).

A Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrumát minden válaszadó a régió meghatározó intézményének tartja, mind az egyedülállóan széles képzési kínálat, mind a tudományos, szellemi bázis, mind pedig kutatási, fejlesztési tevékenysége révén. A „hogyan és milyen irányban lehetne/kellene fejleszteni a jelenlegi képzési struktúrát” kérdésre

adott válaszukban a gyakorlati felkészültség fokozását, a megfelelő nyelvtudás átadását, a kommunikációs készség javítását, és a gazdasági élet szereplőivel egyeztetett tananyagok kialakítását javasolták a megkérdezett szervezetek vezetői. Ezek azok a területek, amelyeknek az egyetemi képzés alatti fejlesztését a hétfokozatú skálán 4-nél magasabbra nem értékelték a válaszadók, a szakmai szemlélet, szakmai ismeretek, valamint az emberekkel való bánásmód átadása tekintetében azonban minden cégvezető kimagaslónak minősítette a Centrumot. Az Agrárcentrumon megszerzett tudás értékesége magasabb pontszámokat kapott, mint a hasznossága, a különbség azonban nem meghatározó, és mindkét változó esetében magas (6, 7) értékekről beszélhetünk. A kérdésekre adott válaszok és a felméréshez tanúsított pozitív hozzáállás jelzik, hogy a gazdasági élet szereplői is nyitottak a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrumával folytatandó párbeszédre, az együttműködésre a képzések kialakításában is.

A kérdőíves vizsgálatban részt vevő vállalkozások adatai

Megye(2)	Vállalatok száma(1)							Kiküldött kérdőívek száma(4)	Beérkezett kérdőívek száma(5)	A beérkezett kérdőívek %-os aránya a kiküldöttekhez képest(6)
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Összesen(3)			
Hajdú-Bihar	22	25	32	35	42	44	200	152	132	86,8%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	6	8	6	5	7	8	40	38	24	63,1%
Jász-Nagykun-Szolnok	8	10	8	8	12	14	60	58	35	60,3%
Összesen(3):							300	248	191	77 %
Nem értékelhető(7):									15	7,8 %
Összesen(3):									176	71%

Forrás: Kérdőíves vizsgálatok adatai alapján saját szerkesztés(8)

Table 2: Data of corporations in the questionnaire survey

Number of corporations(1), County(2), Total(3), Number of sent questionnaires(4), Number of received questionnaires(5), Rate of received questionnaires as compared to sent ones, %(6), Not appreciable(7), Author's own compilation based on questionnaire survey findings(8)

4. A JÖVŐ KIHÍVÁSAI

Az oktatás és gazdaság, illetve felsőoktatás és felhasználók az európai oktatáspolitikai gondolkodás egyik legfontosabb fogalom-párja az elmúlt időszakban. A tudás, a képzettség, az innovációs készség a gazdasági teljesítménynek és az egyéni karriernek egyformán meghatározó tényezőjévé vált. Ezzel megnőtt az egyetemekkel és főiskolákkal szemben támasztott közvetlen igény arra, hogy piacokonform ismereteket és készségeket adjanak át a hallgatóknak, illetve, hogy szellemi potenciáljuk bekapcsolódjon a gazdaságba.

A felhasználók, vagyis a munkaerőpiac érdekeltsége a diplomásokkal szemben elsősorban a minőségi szakember-utánpótlás; az általános szaktudással rendelkező, gyakorlatorientált, feladatmegoldó szakemberek iránti igény. A munkaerőpiac elvárja a képzőintézményektől, hogy ott, olyan, és annyi munkaerő álljon a rendelkezésre, ahol, amilyen és amennyire szükség van, vagy várhatóan lesz.

Többfajta igény kerül szembe egymással, és a képzőintézményekre hárul a feladat, hogy megtalálják, illetve megteremtsék az igények közötti megfeleltetést. Olyan tudással, szakértelemmel,

képzettséggel rendelkező fiatalokat kell kibocsátaniuk, akikre a munkaerőpiac szereplőinek szüksége van, akik el tudnak szakmájukban helyezkedni. Az egyetemek tevékenységében a hagyományos oktatás és kutatás mellett a vállalkozói szférával való kapcsolattartás, a gazdasági közegben való megjelenés, a piacorientáltság is dominánssá vált.

Empirikus kutatások alapján bebizonyosodott, hogy a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrumát a vállalatvezetők a régió meghatározó intézményének tartják mind az egyedülállóan széles képzési kínálat, mind a tudományos, szellemi bázis, mind pedig kutatási, fejlesztési tevékenysége révén. A középiskolai és a felsőfokú agrár képzés a régióban országos viszonylatban magas színvonalú, ugyanakkor a vállalkozók egy nagy részének – mind a szakmai, mind az egyéb, pl. vállalkozói – ismeretei hiányosak.

A jövőben a képzési tananyag beépítésébe a gyakorlati felkészültség fokozását, a megfelelő nyelvtudás átadását, a kommunikációs készség javítását, és a gazdasági élet szereplőivel egyeztetett tananyagok kialakítását javasolták a megkérdezett agrárvállalatok vezetői.

IRODALOM

Fehér A. (1997): Alapozó és szintetizáló tanulmány az Európai Unió vidékfejlesztési politikájáról. Kompolt-Budapest, 41.
 Fehér A. (1998): Mezőgazdaság és vidékfejlesztés. Gazdálkodás XLII. 1. Budapest, 72-79.
 Horváth Gy. (1998): Európai regionális politika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 435-458.
 Kovács T. (2000): Integrált vidékfejlesztés. A falu. XV. 2. Budapest, 30-33.
 Kovács T. (2003): Vidékfejlesztési politika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 284.
 Nagy F. (2000): Az Európai Unió agrárgazdasága. Agrárszakoktatási Intézet, Mosonmagyaróvár, 73.

Szakál F. (1999): A fenntartható mezőgazdaság és szerepe a vidéki térségek fejlődésében. In: Szakál F. (szerk): Vidékfejlesztés, vidékpolitika, cikkek, tanulmányok. Válogatás a Falu című folyóiratban 1996-99. között megjelent tanulmányokból. Agroinform Kiadóház, Budapest, 311-336.
 Szász G. et al. (2003): 135 éves az agrár felsőoktatás. Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum, Debrecen, 641.
 Európai Unió (2006): A Tanács határozata (2006. február 20.) a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2007-2013 közötti programozási időszak). Brüsszel

Vidéki Térségek Európa Kartája (1996): Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest. <http://www.fvm.hu/doc/videkfejlesztés>

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről. Országos Területfejlesztési Hivatal, Budapest. <http://www.oth.gov.hu/jogszabalyok>